

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА ОСВІТИ ТА УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

«ОСНОВИ ОСОБИСТІСНОГО ТА ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ ПЕДАГОГА»

КОНТАКТНА ІНФОРМАЦІЯ ТА ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГА

(включаючи електронну пошту, робочий час / місцезнаходження тощо).

Викладач (-і)	Самодумська Олена Львівна
Контактний тел.	+38(050) 76-320-67 viber; https://t.me/Samodumska
E-mail:	samodumska@gmail.com
Сторінка курсу на сайті підтримки навчальних програм КПУ	http://www.zhu.edu.ua/cpu_edu/course/view.php?id=4515
Консультації	<i>Очні консультації:</i> за графіком консультацій викладача (щопонеділка з 13.00 до 15.00), а. 407, головний корпус КПУ <i>Консультації офлайн:</i> через повідомлення на сторінці навчальної дисципліни сайту підтримки навчальних програм КПУ http://www.zhu.edu.ua/cpu_edu/course/view.php?id=4515 Zoom: ідентифікатор – 590-878-0904; код доступу: 0evccF

АНОТАЦІЯ

Навчальна дисципліна «Основи особистісного та професійного саморозвитку педагога» є нормативною для здобувачів магістерської програми спеціальності 014 Середня освіта (освітня програма: Інформатика). Згідно з навчальним планом денної форми навчання вивчення дисципліни заплановано на 1 семестр (1 курс).

Вихідним положенням дисципліни є забезпечити конкурентоспроможність сучасного педагога – майбутнього вчителя закладу загальної середньої освіти в інформаційному суспільстві з його надмірністю інформації, скороченням циклу створення й оновлення знань та прискоренням впровадження цифрових технологій.

Предметом вивчення дисципліни є теоретичні основи та практичні методики і технології розвитку і вдосконалення особистісного та професійного саморозвитку педагога. Набуття комплексу необхідних компетентностей, загальних і професійних, створить педагогічному працівникові фундамент для успішної соціалізації і ефективного провадження

професійної діяльності в умовах середньої освіти.

Практична цінність отриманих магістрантами знань та загальних компетентностей щодо особистісного та професійного саморозвитку убачається в здатності самостійно реалізувати професійні й особистісні надбання в різноманітності майбутніх професійних виборів, вміло адаптуватися до різних соціально-професійних спільнот у мінливих соціально-економічних умовах та прагнути постійного кар'єрного вдосконалення.

Курс передбачає оволодіння студентами концептуальними та методологічними знаннями, практичними компетентностями професійного самоменеджменту відповідно до інтегральної компетентності педагогічного працівника. У регламенті вищої школи опрацювання курсу відбувається у формі навчальних занять, самостійної роботи та контрольних заходів.

Задекларованими видами навчальних занять для майбутніх вчителів закладів загальної середньої освіти за освітньою програмою Інформатика є лекції, практичні заняття та консультації з використанням елементів інноваційних освітніх методик і технологій.

Практичні заняття передбачають активізацію пізнавальної діяльності студентів сучасними методами викладання, зокрема використанням та вдосконаленням життєвого та професійного досвіду майбутніх вчителів інформатики під час розв'язання навчальних кейсів, проведення майстер-майндів, організації ігрового формату занять, підвищенням ролі самоконтролю навчальних досягнень.

Самостійна робота студентів полягає в автономному засвоєнні навчального матеріалу у зручний час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без синхронної участі викладача, а також у підготовці до практичних занять. Консультації призначені для роз'яснення студентам теоретичних або практичних питань і відбуваються за згодою з викладачем в асинхронній або синхронній формі.

Засвоєння навчального матеріалу перевіряється за допомогою поточного контролю, який здійснюється на практичних заняттях у формі усних відповідей, самостійних робіт, підсумкових тематичних контрольних робіт, розв'язанні тестових завдань.

Дисципліна має вхідний контроль базових знань майбутніх вчителів інформатики, а їх відсутність може стати причиною відмови доступу студентів в опрацюванні курсу.

Підсумковий (семестровий) контроль після завершення здійснюється у формі екзамену.

ФОРМАТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Загальна кількість годин – 90 год., у т. ч. 32 годин аудиторних занять і 58 годин самостійної роботи студента. Кількість кредитів ECTS – 3.

Всього кредитів	Всього годин	Аудиторних годин	У тому числі			Сам. робота
			Лекц.	Лабор.	Практ.	
3	90	32	16	-	16	58

ОЗНАКИ ДИСЦИПЛІНИ

Курс (рік навчання)	Семестр	Загальна/ професійна	Обов'язкова/ вибіркова
1	1	професійна	обов'язкова

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни – забезпечити загальну теоретичну й практичну підготовку здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти з питань особистісного та професійного саморозвитку педагога як основи професійного самоменеджменту для формування універсальних загальних компетентностей та готовності до організації професійної діяльності належного рівня майстерності у закладах середньої освіти.

Завдання навчальної дисципліни:

- ознайомити із науково-теоретичними і нормативно-правовими засадами особистісного та професійного саморозвитку у професії педагога – майбутнього вчителя закладу загальної середньої освіти, спеціалізація Інформатика;
- сприяти позитивній самоідентифікації магістрантів у професії «вчителя закладу загальної середньої освіти» на основі універсальних загальних компетентностей для подальшого успішного професійного самоменеджменту у середній освіті;
- оволодіти загальними компетентностями професійної діяльності педагога на основі “soft skills” персонального менеджменту;
- опрацювати вимоги до особистісного та професійного цілепокладання у роботі педагога – майбутнього вчителя закладу загальної середньої освіти;
- ознайомити із основами нетворкінга, брендінгу, іміджу та особливостями складання індивідуального портфолію вчителя закладу загальної середньої освіти;
- створити відеопрезентацію на основі універсальних загальних компетентностей для самоорганізації у професії «вчитель закладу загальної середньої освіти»;
- ознайомити із організаційно-діяльнісною моделлю розвитку універсальних загальних компетентностей у професії вчителя закладу загальної середньої освіти;
- оволодіти методиками діагностики універсальних загальних компетентностей професійного самоменеджменту вчителя закладу загальної середньої освіти;
- творчо застосовувати в практичній діяльності технології та методики розвитку професійної комунікації, емоційного інтелекту, упередження професійного вигорання тощо;
- обґрунтовано обирати і ефективно використовувати технології і методи розвитку організаційних та інших видів універсальних загальних компетентностей щодо професійного самоменеджменту вчителя закладу загальної середньої освіти.

Відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта, освітня програма Інформатика вивчення дисципліни «Основи особистісного та професійного саморозвитку педагога» сприяє формуванню компетентностей та програмних результатів навчання:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі й практичні проблеми у професійній діяльності у закладах освіти, що передбачає застосування теорій та методів педагогіки, психології, інформатики, проведення педагогічних досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності:

ЗК 1. Здатність діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина; реалізувати свої права і обов'язки; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку (громадянська компетентність).

ЗК 2. Здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня (соціальна компетентність).

ЗК 3. Здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність і мультикультурність у суспільстві; здатність до вираження національної культурної ідентичності, творчого самовираження (культурна компетентність).

ЗК 4. Здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей до досягнення спільної мети (лідерська компетентність).

ЗК 5. Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості (підприємницька компетентність).

Професійні компетентності:

ПК 1. Здатність використовувати і розвивати мовно-комунікативні уміння та навички в професійній діяльності, робити усні та письмові звіти. Здатність формувати і розвивати мовно-комунікативні уміння та навички учнів (мовно-комунікативна компетентність).

ПК 4. Здатність організовувати процес навчання, виховання і розвитку учнів, організовувати різні види і форми навчальної та пізнавальної діяльності, враховуючи вікові та інші індивідуальні особливості учнів (організаційна компетентність).

ПК 7. Здатність застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі, використовувати інновації у професійній діяльності, застосовувати різноманітні підходи до розв'язання проблем у педагогічній діяльності (інноваційна компетентність).

ПК 8. Здатність до професійного розвитку впродовж життя, здійснення моніторингу власної педагогічної діяльності і визначення індивідуальних професійних потреб (рефлексивна компетентність).

ПК 9. Усвідомлювати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами; конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу; усвідомлювати та поцінювати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі (емоційно-етична компетентність).

ПК 10. Здатність створювати умови, що забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища; здатність до педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами; організовувати безпечне освітнє середовище та сприятливі умови для кожного учня залежно від його індивідуальних потреб (інклюзивна компетентність).

Остаточне закріплення набутих загальних компетентностей відбувається під час проходження педагогічної практики.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Виявляє готовність діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина; реалізувати свої права і обов'язки; усвідомлює цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку (громадянська компетентність).

ПРН 2. Демонструє здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня (соціальна компетентність).

ПРН 3. Усвідомлює необхідність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність і мультикультурність у суспільстві; демонструє здатність до вираження національної культурної ідентичності, творчого самовираження.

ПРН 4. Демонструє вміння щодо прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей до досягнення спільної мети.

ПРН 5. Демонструє здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості.

ПРН 6. Демонструє вміння використовувати і розвивати мовно-комунікативні уміння та навички в професійній діяльності, робити усні та письмові звіти. Виявляє здатність формувати і розвивати мовно-комунікативні уміння та навички учнів.

ПРН 9. Знає принципи, методи та форми організації процесу навчання, виховання і розвитку учнів, володіє вміннями організовувати різні види і форми навчальної та пізнавальної діяльності, враховуючи вікові та інші індивідуальні особливості учнів.

ПРН 12. Демонструє теоретичні знання і практичні вміння щодо застосування наукових методів пізнання в освітньому процесі, використання інновації у професійній діяльності, застосування різноманітних підходів до розв'язання проблем у педагогічній діяльності.

ПРН 13. Розуміє необхідність професійного розвитку впродовж життя, демонструє вміння здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності і визначення індивідуальних професійних потреб.

ПРН 14. Усвідомлює особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, вміє керувати власними емоційними станами; знає та дотримується умов конструктивної та безпечної взаємодії з учасниками освітнього процесу; усвідомлює та поціновує взаємозалежність людей і систем у глобальному світі.

ПРН 15. Демонструє знання і практичні вміння створювати умови, що забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища; володіє методами педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами, організації безпечного освітнього середовища та сприятливих умов для кожного учня залежно від його індивідуальних потреб.

ПЛАН КУРСУ

Назва змістових модулів та тем	Лекц.	Практ.	Завдання для самостійної роботи
Модуль 1. Науково-теоретичні й нормативно-правові засади “soft skills” персонального менеджменту у професії «науково-педагогічний працівник»			
Тема 1. Самоідентифікація у професії «вчителя закладу загальної середньої освіти» на основі розвитку універсальних загальних і спеціальних професійних компетентностей	2	2	1. Опрацювання лекційного матеріалу. 2. Самостійне опрацювання теоретичних питань: - рівні розвитку професіоналізму педагогічних працівників; - понятійно-термінологічний апарат професії «вчителя закладу загальної середньої освіти»; - універсальні загальні та спеціальні професійні компетентності «вчителя закладу загальної середньої освіти»; - професійна стійкість як загальна компетентність «вчителя закладу загальної середньої освіти»; - індивідуальна робота з професіограмою «вчителя закладу загальної середньої освіти». 3. Підготовка до практичного заняття, опрацювання джерел та навчальної літератури, проходження тестування на сайті підтримки навчальних програм.
Тема 2. Основи цілепокладання вчителя інформатики закладу загальної середньої освіти	2	2	1. Опрацювання лекційного матеріалу. 2. Самостійне опрацювання теоретичних питань: - професійні вимоги до цілепокладання у навчальній, науковій, методичній, організаційній роботі вчителя інформатики закладу загальної середньої освіти; - індивідуальна робота з визначення пріоритетних особистісних і професійних цілей вчителя інформатики закладу загальної середньої освіти в освіті; - побудова індивідуальної освітньої траєкторії і програми життєдіяльності в цілому.

Назва змістових модулів та тем	Лекц.	Практ.	Завдання для самостійної роботи
			3. Підготовка до практичного заняття, опрацювання першоджерел та навчальної літератури; проходження тестування на сайті підтримки навчальних програм.
Тема 3. Самопрезентація та нетворкінг у професії «вчителя інформатики закладу загальної середньої освіти»	2	2	1. Опрацювання лекційного матеріалу. 2. Самостійне опрацювання теоретичних питань: - основи професійного брендингу вчителя закладу загальної середньої освіти; - світовий і український досвід формування професійного іміджу; - особливості складання індивідуального портфоліо вчителя закладу загальної середньої освіти. 3. Підготовка до практичного заняття, опрацювання першоджерел та навчальної літератури; виконання індивідуального завдання по підготовці портфоліо вчителя інформатики закладу загальної середньої освіти, проходження тестування на сайті підтримки навчальних програм.
Модуль 2. Методичне забезпечення розвитку пріоритетних загальних і професійних компетентностей професійного самоменеджменту вчителя інформатики закладу загальної середньої освіти			
Тема 4. Організаційно-діяльнісна модель розвитку загальних і професійних компетентностей у професії «вчителя закладу загальної середньої освіти»	2	2	1. Опрацювання лекційного матеріалу. 2. Самостійне опрацювання теоретичних питань: - аналіз персональної організаційно-діялісної моделі розвитку універсальних загальних і спеціальних професійних компетентностей у професії «вчителя закладу загальної середньої освіти». 3. Підготовка до практичного заняття, виконання домашніх завдань, опрацювання першоджерел та навчальної літератури; виконання індивідуального завдання, проходження тестування на сайті підтримки навчальних програм.
Тема 5. Основи діагностики загальних і професійних компетентностей у професії «вчителя закладу загальної середньої освіти»	2	2	1. Опрацювання лекційного матеріалу. 2. Самостійне опрацювання теоретичних питань: - теоретико-методичні основи діагностики різноманітних універсальних загальних і спеціальних професійних компетентностей у професії «вчителя закладу загальної середньої освіти». 3. Підготовка до практичного заняття, виконання домашніх завдань, опрацювання першоджерел та навчальної літератури; виконання індивідуального завдання, проходження тестування на сайті підтримки навчальних програм.
Модуль 3. Практико-орієнтовані технології розвитку загальних і професійних компетентностей у професії «вчителя закладу загальної середньої освіти»			
Тема 6. Технології розвитку професійної комунікації вчителя	2	2	1. Опрацювання лекційного матеріалу. 2. Самостійне опрацювання теоретичних питань: - основи організації та проведення навчального діалогу;

Назва змістових модулів та тем	Лекц.	Практ.	Завдання для самостійної роботи
інформатики закладу загальної середньої освіти			- сторітелінг як технологія розвитку професійної комунікації; - основи розвитку мистецтва публічних виступів вчителя інформатики закладу загальної середньої освіти; - основи застосування коучингу у професійній комунікації вчителя інформатики закладу загальної середньої освіти; 3. Підготовка до практичного заняття, виконання домашніх завдань, опрацювання першоджерел та навчальної літератури; виконання індивідуального завдання, проходження тестування на сайті підтримки навчальних програм.
Тема 7. Технології і методи розвитку організаційної компетентності вчителя інформатики закладу загальної середньої освіти	2	2	1. Опрацювання лекційного матеріалу. 2. Самостійне опрацювання теоретичних питань: - основи застосування тайм-менеджменту в роботі вчителя інформатики закладу загальної середньої освіти; - організація робочого простору вчителя інформатики закладу загальної середньої освіти; - гейміфікація у професійній діяльності вчителя інформатики закладу загальної середньої освіти. 3. Підготовка до практичного заняття, виконання домашніх завдань, опрацювання першоджерел та навчальної літератури; виконання індивідуального завдання, проходження тестування на сайті підтримки навчальних програм.
Тема 8. Технології розвитку емоційного інтелекту вчителя інформатики закладу загальної середньої освіти	2	2	1. Опрацювання лекційного матеріалу. 2. Самостійне опрацювання теоретичних питань: - пропедевтичні заходи професійного вигорання вчителя інформатики закладу загальної середньої освіти. 3. Підготовка до практичного заняття, виконання домашніх завдань, опрацювання інтернет-джерел; виконання індивідуального завдання, проходження тестування на сайті підтримки навчальних програм.
Усього	16	16	

ФОРМИ КОНТРОЛЮ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

У процесі вивчення навчальної дисципліни «Основи особистісного та професійного саморозвитку педагога» використовуються такі види контролю:

1. Поточний контроль – здійснюється протягом вивчення курсу шляхом опитування на практичних заняттях, перевірки виконання тестових завдань, виконання розрахункових завдань. За змістом він включає перевірку ступеню засвоєння студентом навчального матеріалу, який охоплюється темою лекційного та практичного заняття, уміння самостійно опрацювати навчально-методичну літературу, здатність осмислювати зміст теми, уміння публічно та письмово представити певний матеріал, а також виконання завдань самостійної роботи.

2. Підсумковий контроль – здійснюється у формі екзамену шляхом визначення ступеню засвоєння студентом навчальної дисципліни «Основи особистісного та професійного саморозвитку педагога» за результатами виконання обов'язкових завдань

поточного (модульного) контролю.

Для оцінювання магістрантів використовується система накопичування балів. Згідно з «Положенням про організацію освітнього процесу в КПУ» підсумкова оцінка з дисципліни виставляється за 100-бальною шкалою з наступним переведенням у національну шкалу та шкалу ECTS. Бали нараховуються за виконання завдань аудиторної роботи, практичних завдань, тестів. Результати поточного контролю є складовими елементами підсумкової оцінки з дисципліни.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО (СЕМЕСТРОВОГО) ОЦІНЮВАННЯ

Змістові модулі	Види робіт	Максимальний бал
Змістовий модуль 1		35
	Практичне завдання до теми 1	8
	Практичне завдання до теми 2	9
	Практичне завдання до теми 3	8
	Модульне тестування	10
Змістовий модуль 2		30
	Практичне завдання до теми 4	10
	Практичне завдання до теми 5	10
	Модульне тестування	10
Змістовий модуль 3		35
	Практичне завдання до теми 6	8
	Практичне завдання до теми 7	8
	Практичне завдання до теми 8	9
	Модульне тестування	10
Підсумкова оцінка		100

Шкала оцінювання: 100-бальна, національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
67-74	D		
60-66	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Самодумська О.Л. Основи особистісного та професійного саморозвитку педагога: Електронний курс на платформі MOODLE сайту підтримки навчальних програм КПУ для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань: 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта, спеціалізація: 014.09 Інформатика, освітня програма: Інформатика. http://www.zhu.edu.ua/cpu_edu/user/index.php?id=4515
2. Фрицюк В. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / В. А. Фрицюк ; МОН України. Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2017. 532 с.
3. Юрик Н.Є. Самоменеджмент : Курс лекцій. Тернопіль : ТНТУ імені Івана Пулюя, 2015. 89 с.
4. Pollock Roy V. H., Jefferson Andrew McK., Wick Calhoun W. The Six Disciplines of Breakthrough Learning. How to Turn Training and Development into Business Results. John Wiley & Sons Limited. URL: http://repo.darmajaya.ac.id/4145/1/The%20six%20disciplines%20of%20breakthrough%20learning%20_%20how%20to%20turn%20training%20and%20development%20into%20business%20results%20%28%20PDFDrive%20%29.pdf

Допоміжна

1. Біляковська О. О. “Soft skills” як необхідна складова якісної професійної підготовки майбутнього вчителя. *Prace naukowe Akademii im. J. Długoszawa Częstochowie. Rocznik polsko-ukrainski*. Częstochowa – Lwów, 2018. Т. XX. С. 175–186.
2. Гандабура О. В. Педагогічні засади професійного саморозвитку майбутніх учителів початкових класів [Текст] : навч. посіб. / О. В. Гандабура ; Хмельниц. гуманітар.-пед. акад. – Хмельницький : Вид-во ХГПА, 2013. – 99 с.
3. Колпаков В.М. Самоменеджмент : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. 528 с.
4. Костенко М. А.. Педагогічні умови професійно-творчого саморозвитку майбутнього вчителя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2002. 180 с.
5. Крикун О. А. Самоменеджмент : учебное пособие. Харків : ХНУ імени В.Н. Каразіна, 2014. 344 с.
6. Кузікова С. Б. Психологія саморозвитку : навч. посіб. / С. Б. Кузікова ; Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми : МакДен, 2011. 149 с.
7. Лукашевич Н.П. Теория и практика самоменеджмента: учеб. пособие. 2-е изд., испр. Київ : МАУП, 2002. 360 с.
8. Москальова Я. Ю. Педагогічні умови саморозвитку майбутнього вчителя гуманітарного профілю у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Яна Юріївна Москальова ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2015. 20 с.
9. Остапчук О. Професійний саморозвиток і самопроекування в системі педагогічної освіти // Шлях освіти. – 2007. – № 4. – С. 13-18.
10. Чкан А.С., Маркова С.В., Коваленко Н.М. Самоменеджмент : навчальний посібник. Запоріжжя : ЗНУ, 2014. 84 с.